

พิธีเสนาตั้งบั้ง : กรณีศึกษาคณตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม

ปริญญาณิพนธ์

ของ

สาคินดิย์ รัศมี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยดุริยางควิทยา

กันยายน 2545

ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พิธีเสด็จบั้ง : กรณีศึกษาคณตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม

บทคัดย่อ

ของ

सानิตย์ รัศมี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยา

กันยายน 2545

นายสันติย์ รัตมี. (2545). พิธีเสนตั้งบั้ง : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะ
แรดจังหวัดนครปฐม. ปริญญาโท. ศป.ม. (มานุษยวิทยามหาวิทยาลัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม :
อาจารย์ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ , รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุรนันทน์.

พิธีเสนตั้งบั้ง : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัด
นครปฐม ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาพิธีเสนตั้งบั้ง
2. เพื่อศึกษาเครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบั้ง
3. เพื่อศึกษาเพลงที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบั้ง

ผลการศึกษาพบว่า

1. พิธีเสนตั้งบั้งเป็นพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษของลาวโซ่งซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน นิยม
ทำในช่วงเดือนสี่ เดือนหก เดือนสิบสอง มีขั้นตอนในการทำพิธีดังนี้
 - 1.1 หมอพิธีเริ่มไหว้ครูเพื่อความเป็นสิริมงคล
 - 1.2 หมอพิธีบอกกล่าวแทนให้รับรู้เกี่ยวกับการเซ่นไหว้มนต์
 - 1.3 หมอพิธีเชิญแถนลงมารับเครื่องเซ่นไหว้
 - 1.4 หมอพิธีทำพิธีรับขวัญมนต์
 - 1.5 การเลี้ยงอาหารมนต์
 - 1.6 การรำและการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่แสดงความยินดี
 - 1.7 เชิญแถนและมนต์กลับ
 - 1.8 เลี้ยงอาหารผู้เข้าร่วมพิธี
2. เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบั้งที่พบมีด้วยกันอยู่ 2 ส่วนคือเครื่องดำเนินทำนองได้แก่ปี่
เสนสั้นและปี่เสนยาว และเครื่องทำจังหวะได้แก่ กระบอกไม้ไผ่สำหรับกระทุ้ง แผ่นกระดานและโอง
3. บทเพลงที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบั้งของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด มีทั้งหมด 3 เพลงคือ เพลง
ไหว้ครู เพลงพื้น เพลงเซ็ง

**SEN - TANGBANG CEREMONY : A CASE STUDY OF MUSIC AND CEREMONY OF
LAO - SONG ETHNIC GROUP AT THE VILLAGE OF KOH - RAT NAKHONPATHOM
PROVINCE**

AN ABSTRACT

BY

SANIT RUDSAMEE

**Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Fine Arts degree in Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University**

September 2002

Mr. Sanit Rudsamee. (2002). *Sen – Tangbang : A Case Study of Music and Ceremony of Lao - Song Ethnic Group at the Village of Koh – Rat Nakhonpathom Province.*

Thesis, M.F.A. (Ethnomusicology). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Dr.Somsak Ketukaenchan, Associate Professor Kanchana Intarasunanont .

Sen – Tangbang : A Case Study of Music and Ceremony of Lao – Song Ethnic Group at the Village of Koh – Rat Nakhonpathom Province which was conducted through descriptive analysis. There are three objectives which are showed, as follow : -

1. To study general aspects of Sen-Tangbang ceremony.
2. To study the Musical instruments used in the ceremony.
3. To study the music used in the ceremony.

Findings are revealed as follow : -

1. Sen - Tangbang is the ceremony of which Lao – Song ethnic Group pay their respect and offer special food for their ancestors. This ceremony has passed on for a long period of time. It is usually held in the 4th , 6th ,or 12th lunar month. The ceremony's procedures are showed as follow : -

- 1.1 The Master of ceremony pays homage to teacher.
- 1.2 God Thaen is informed about the ceremony by the Master of ceremony.
- 1.3 God Thaen is invited to receive the offerings.
- 1.4 The Master of ceremony performs greeting ceremony to God Montra.
- 1.5 God Montra is provided with food offerings.
- 1.6 Dancing and bamboo tamping are performed to welcome the Gods.
- 1.7 God Thaen and Montra are asked to leave the ceremony.
- 1.8 Participants are provided with food offerings.

2. The musical instruments which are used in Sen - Tangbang ceremony comprise the melodic and rhythmic instruments. The melodic instruments are the woodwind instruments called short and long Pi – Sen, and the rhythmic instruments are five long bamboo sticks, wooden board and a small jar.

3. The three songs which are used in Sen – Tangbang Ceremony of Lao – Song at Koh – Rat Village consist of Pleng Wai Khru , Pleng Puen and Pleng Soeng.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

พิธีเล่นตั้งบั้ง : กรณีศึกษาคนตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม

ของ

นายสนิตย์ รัศมี

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

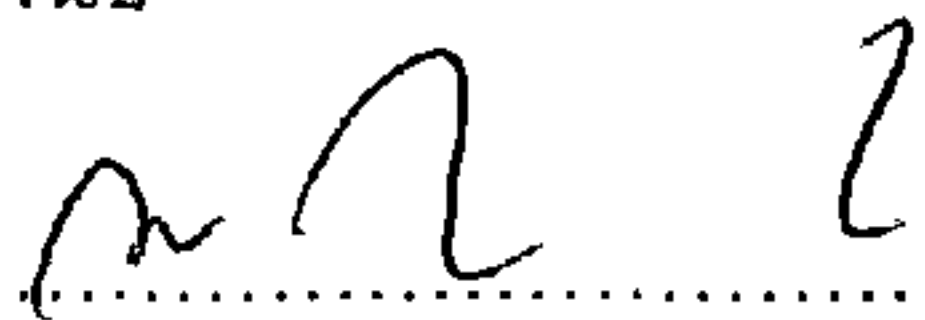
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

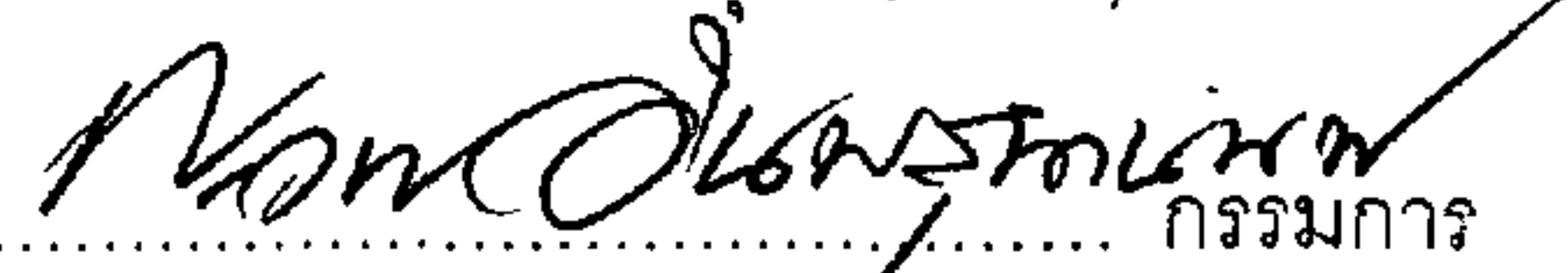
(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)

วันที่ เดือน พ.ศ. 2545

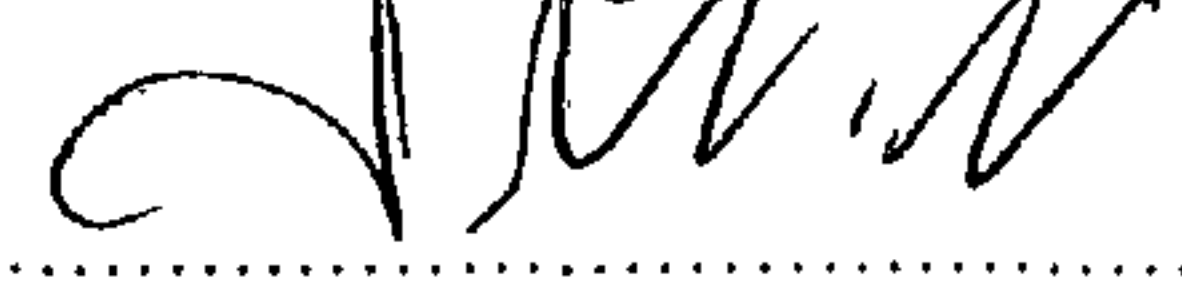
คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.... ประธาน

(อาจารย์ ดร. สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์)

.... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรนันทน์)

.... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประทีป เล้ารัตนอารีย์)

.... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ ณรงค์ชัย ปิฎกรัตต์)

ประกาศคุณูปการ

บูรพาคุณาจารย์แห่งดุริยางคศิลป์ได้สร้างสรรค์ และจรรโลงสังคมตลอดจนสืบทอดมรดก
ศิลปดนตรี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ศิษย์ขอน้อมบูชาบูรพาคุณาจารย์ด้วยความเคารพ
อย่างสูงยิ่ง

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยเพราะได้รับความกรุณาจากผู้มีพระคุณหลายท่านผู้
วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ และ
รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุวานนท์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์
ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประทีป เล้ารัตนอารีย์ ที่กรุณาให้การแนะนำให้คำ
ปรึกษาช่วยเหลือ แก้ไขข้อบกพร่องงานปริญญานิพนธ์ ให้มีความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์ภาควิชาดุริยางคศาสตร์สากล และภาควิชาดุริยางคศาสตร์ไทย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตรทุกท่านที่อบรมสั่งสอนแนะแนวทางให้รู้จักคิดและขอ
ขอบพระคุณทบวงมหาวิทยาลัยที่ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์กฤษฎา ด้านประดิษฐ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นฤมล ชมภูนิช ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ ศิลปชัย กงตาล อาจารย์สมิทธิ์ วิสุทธิเดช อาจารย์ไพรัช วรกิจดำรงชัย
อาจารย์วินัย พูลศรี อาจารย์ณชพงศ์ อุดมศรี และเพื่อนๆอาจารย์โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และวิทยากรผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ ที่ให้ความช่วย
เหลือในด้านข้อมูลตลอดการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ คุณแม่ด้อย รัศมี คุณพ่อสัมพันธ์ ใจเดียว คุณแม่สมหวัง ใจเดียว
คุณสุวีรัตน์ ใจเดียว อาจารย์ชุตินา รัศมี และญาติพี่น้องที่ให้กำลังใจและการช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยดี
ตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทิตาให้แก่ ครูบา
อาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอนศิษย์สำเร็จ

सानิตย์ รัศมี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	9
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	21
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	21
4 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล.....	24
การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล.....	24
1. การศึกษาพิธีเสนตั้งบั้ง.....	24
1.1 ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่ง.....	24
1.2 โอกาสในการทำพิธีเสนตั้งบั้ง.....	38
1.3 การแต่งกาย.....	51
2. เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบั้ง.....	55
2.1 ประเภทเครื่องดำเนินทำนอง.....	55
2.2 ประเภทเครื่องทำจังหวะ.....	72
3. ศึกษาเพลงที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบั้งในด้านต่าง ๆ.....	77
3.1 เพลงไหว้ครู.....	77
3.2 เพลงพื้น.....	115
3.3 เพลงเซิ้ง.....	149

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	156
สรุปผลการวิจัย.....	156
อภิปรายผลการวิจัย.....	173
ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	174
บรรณานุกรม	175
ภาคผนวก.....	180
รายชื่อวิทยากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีและพิธีเสนตั้งบัง.....	181
รายชื่อวิทยากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา.....	181
รายชื่อวิทยากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสและวิธีการทำพิธี.....	182
รายชื่อวิทยากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแต่งกาย.....	182
รายชื่อวิทยากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีและบทเพลง.....	183
ประวัติผู้วิจัย.....	185

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงผลการวัดค่าความถี่(Hertz)ของเสียงบี๊เสนสั้น.....	60
2 แสดงผลการวัดค่าความถี่(Hertz)ของเสียงบี๊เสนยาว.....	68

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ภาพแสดงเครื่องบูชาของหมอปิธี.....	48
2 ภาพแสดงหมอปิธีไหว้ครู.....	49
3 ภาพหิ้งที่อยู่ของผีเรือน.....	49
4 ภาพเสาหลัก.....	50
5 ภาพแสดงการทำพิธีเสนตั้งบั้ง.....	50
6 ภาพการแต่งกายของหมอปิธี.....	52
7 ภาพการแต่งกายชาย-หญิงที่เข้าร่วมพิธีเสนตั้งบั้ง.....	53
8 ภาพการแต่งกายของนักดนตรีเป่าปี่เสน.....	53
9 ภาพการแต่งกายของนักดนตรีกระทั่งกระบอกไม้ไผ่.....	54
10 ภาพการแต่งกายของนักดนตรีตีฉาบบนฝาโอ่ง.....	54
11 ภาพปี่เสนสั้น.....	57
12 ภาพแสดงทำการเป่าปี่เสนสั้น.....	58
13 ภาพปี่เสนยาว.....	65
14 ภาพแสดงลักษณะทำการเป่าปี่เสนยาว.....	66
15 ภาพแสดงการเป่าปี่เสนยาว.....	66
16 ภาพกระบอกไม้ไผ่สำหรับกระทั่ง.....	74
17 ภาพโอ่งและฉาดสำหรับไว้ตี.....	75
18 ภาพไม้ตีฉาดบนฝาโอ่ง.....	75

บัญชีแผนที่

แผนที่	หน้า
1 แผนที่แสดงการอพยพเข้ามาในประเทศไทย.....	25
2 แผนที่ประเทศไทยแสดงที่ตั้งจังหวัดนครปฐม.....	33
3 แผนที่จังหวัดนครปฐมแสดงอาณาเขตและที่ตั้งอำเภอ.....	34
4 แผนที่แสดงการกระจายของลาวกลุ่มต่างๆในเขตอำเภอบางเลน.....	35
5 แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลบางปลา.....	36

บัญชีแผนผัง

แผนผัง	หน้า
1 แผนผังหมู่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม.....	37
2 แผนผังแสดงขนาดและรายละเอียดของปีเสนสั้น.....	56
3 แผนผังแสดงแหล่งกำเนิดเสียงของปีเสนสั้น.....	57
4 แผนผังแสดงช่วงห่างของเสียงมาตรฐานสากล G เมเจอร์.....	61
5 แผนผังแสดงช่วงห่างของเสียงปีเสนสั้น.....	61
6 แผนผังแสดงการปิด-เปิดนิ้วปีเสนสั้นจากระดับเสียงต่ำสุดถึงระดับเสียงสูงสุด..	62
7 แผนผังขนาดและรายละเอียดของปีเสนยาว.....	64
8 แผนผังแหล่งกำเนิดเสียงของปีเสนยาว.....	65
9 แผนผังช่วงห่างของเสียงมาตรฐานสากล Bb เมเจอร์.....	69
10 แผนผังช่วงห่างของเสียงปีเสนยาว.....	69
11 แผนผังแสดงการปิด-เปิดนิ้วปีเสนยาวจากระดับเสียงต่ำสุดถึงระดับเสียงสูงสุด..	70
12 แผนผังแสดงขนาดกระบอกไม้ไผ่สำหรับกระทุ้ง.....	72
13 แผนผังแสดงขนาดแผ่นกระดานรองกระทุ้ง.....	73
14 แผนผังแสดงขนาดโถ่ง.....	73
15 แผนผังแสดงขนาดของภาค.....	74
16 แผนผังแสดงขนาดของไม้ตีภาค.....	74

บัญชีผังโน้ต

ผังโน้ต	หน้า
1 ผังโน้ตแสดงการกระทุ้งกระบอกลำโพง.....	47
2 ผังโน้ตแสดงการตีคอร์ดบนคีย์บอร์ด.....	47
3 ผังโน้ตแสดงระดับเสียงโน้ตที่ 1 ของปีเซนสั้น.....	59
4 ผังโน้ตแสดงระบบเสียงมาตรฐานสากลกับระบบเสียงปีเซนสั้น.....	60
5 ผังโน้ตแสดงช่วงเสียงต่ำสุดและเสียงสูงสุดของปีเซนสั้น.....	62
6 ผังโน้ตแสดงระดับเสียงของปีเซนสั้นขั้นที่ 1-8	63
7 ผังโน้ตแสดงระดับเสียงที่ 1 ของปีเซนยาว.....	67
8 ผังโน้ตแสดงระบบเสียงมาตรฐานสากลกับระบบเสียงปีเซนยาว.....	68
9 ผังโน้ตแสดงช่วงเสียงต่ำสุดและเสียงสูงสุดของปีเซนยาว.....	70
10 ผังโน้ตแสดงระดับเสียงของปีเซนยาวขั้นที่ 1-8	71
11 ผังโน้ตแสดงสัญลักษณ์โน้ตการกระทุ้งกระบอกลำโพง.....	76
12 ผังโน้ตแสดงสัญลักษณ์โน้ตการตีคอร์ดบนคีย์บอร์ด.....	76
13 ผังโน้ตแสดงเครื่องหมายเป็นเสียงจังหวะหนัก.....	76
14 ผังโน้ตแสดงเส้นโค้งคอร์ดโน้ต.....	76
15 ผังโน้ตแสดงเส้นโค้งคอร์ดโน้ตที่ต่อเนื่องกันในระดับเดียวกัน.....	77
16 ผังโน้ตแสดงเครื่องหมาย # (Sharp) อยู่หน้าตัวโน้ต.....	77
17 ผังโน้ตแสดงการเคลื่อนที่ขึ้นตามลำดับขั้นบันไดเสียงของบทปีเซนสั้นและปีเซนยาวในเพลงไหว้ครู.....	115
18 ผังโน้ตแสดงการเคลื่อนที่แบบซ้ำของทำนองเพลงไหว้ครู.....	115
19 ผังโน้ตแสดงประโยคเพลงไหว้ครู.....	116
20 ผังโน้ตแสดงกระสวนจังหวะปีเซนเพลงไหว้ครู.....	116
21 ผังโน้ตแสดงการเคลื่อนที่ขึ้นตามลำดับขั้นบันไดเสียงของบทปีเซนสั้นและปีเซนยาวในเพลงพื้น.....	148
22 ผังโน้ตแสดงการเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามขั้นของปีเซนสั้นและยาว.....	149
23 ผังโน้ตแสดงการเคลื่อนที่แบบซ้ำของทำนองเพลงพื้น.....	149
24 ผังโน้ตแสดงประโยคเพลงพื้น.....	149

บัญชีผังโน้ต (ต่อ)

ผังโน้ต	หน้า
25 ผังโน้ตแสดงกระสวนจังหวะปีเสนเพลงพื้น.....	150
26 ผังโน้ตแสดงการเคลื่อนที่ขึ้นตามลำดับขั้นบันไดเสียงของบทปีเสนสั้นและ ปีเสนยาวในเพลงเซิ้ง.....	154
27 ผังโน้ตแสดงการเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามขั้นของปีเสนสั้นและยาว.....	154
28 ผังโน้ตแสดงการเคลื่อนที่แบบซ้ำของทำนองเพลงเซิ้ง.....	155
29 ผังโน้ตแสดงประโยคเพลงเซิ้ง.....	155
30 ผังโน้ตแสดงกระสวนจังหวะปีเสนเพลงเซิ้ง.....	156

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชนกลุ่มน้อยที่ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในประเทศไทย(นำพวลย์ กิจรักษ์กุล.2532 : 1)มีหลายกลุ่มชนด้วยกัน กลุ่มชนดังกล่าวอพยพมาจากที่ต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณเป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบันด้วยเหตุผลต่างกัน เช่น การทำสงคราม การแสวงหาที่ทำกินใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า เป็นต้น บางกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาแล้วผสมกลมกลืนเป็นประชาชนของประเทศที่มีจำนวนมาก เช่น ชาวจีน บางกลุ่มชนก็เป็นชนส่วนน้อยอยู่ตามชายแดนในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เช่น ชาวไทยภูเขา มอญ เขมร บางกลุ่มชนก็อพยพเข้ามายังบริเวณตอนในของประเทศ โดยเฉพาะในเขตภาคกลาง ได้แก่ ชาวอินเดีย ปากีสถาน ลาวเวียง ลาวพรวน และลาวโซ่ง เป็นต้น กลุ่มชนดังกล่าวบางกลุ่มชนมีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน บางกลุ่มชนก็มีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากชนกลุ่มอื่น และยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้จนกระทั่งทุกวันนี้ โดยเฉพาะลาวโซ่งที่กระจายอยู่ในบางภูมิภาคของประเทศไทย

คำว่า ลาวทรง ลาวช่วง ลาวช่วง ลาวโซ่ง ที่พบนั้นน่าจะเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มเดียวกัน (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์. 2523 : 19) คำว่าทรง ช่วง ช่วง โซ่ง เป็นภาษาลาวโซ่งที่มีความหมายเดียวกัน โดยแปลว่า กางเกง ดังนั้นลาวทรง ลาวช่วง ลาวช่วง ลาวโซ่ง หมายถึงลาวที่นุ่งกางเกง ซึ่งก็คือพวกผู้ไทยดำหรือไทยทรงดำที่นิยมนุ่งกางเกงสีดำ

บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานเดิมของลาวโซ่ง (นำพวลย์ กิจรักษ์กุล. 2532 : 173) คือบริเวณแคว้นสิบสองจุไทยซึ่งตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำดำ และแม่น้ำแดงในประเทศเวียดนามปัจจุบัน แคว้นดังกล่าวมีการปกครองกันเองโดยอิสระและเมื่อ พ.ศ. 1920 ได้เข้ามาอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของหลวงพระบางแต่ก็ยังคงมีการปกครองดูแลกันเองทั้งนี้ เพราะอยู่ห่างไกลจากหลวงพระบางต่อมาพวกลาวโซ่งจำนวนมากในบริเวณนี้ได้ถูกกวาดต้อนให้อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเพราะเหตุผลทางการเมือง เนื่องจากมีการทำสงครามระหว่างไทยกับลาวและญวนตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และการอพยพครั้งสุดท้าย พ.ศ. 2430 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลาวโซ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทยดังกล่าวไม่มีโอกาสที่จะเลือกบริเวณที่อยู่อาศัยตามเมืองต่าง ๆ ได้ตามใจชอบ การอพยพทุกครั้งจะถูกส่งให้ไปอยู่ที่จังหวัด

เพชรบุรีแห่งเดียวเท่านั้น ดังนั้นจังหวัดเพชรบุรีจึงเป็นบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานครั้งแรกของลาวโซ่งที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะบริเวณดังกล่าวอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก สามารถควบคุมดูแลได้ทั่วถึง และมีลักษณะภูมิประเทศที่คล้ายกับบริเวณแคว้นสิบสองจุไทย

ลาวโซ่งที่เข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกนั้นตั้งหลักแหล่งอย่างมั่นคงอยู่ที่หมู่บ้านหนองปรัง อำเภอยะโฮง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นบริเวณป่าที่ดอน (นกุล ชมภูนิช. 2532 : 7) ได้กล่าวว่า ระยะต่อมอลาวโซ่งกลุ่มนี้ได้กระจายออกไปยังต่างจังหวัดหลายจังหวัด เช่น ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรี พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย ย้ายถิ่นนั้นมักมุ่งเดินทางขึ้นไปทางทิศเหนือเสมอไม่ลงทางทิศใต้เลย ที่เป็นเช่นนี้เพราะลาวโซ่งนั้นรู้ว่าถิ่นเดิมของตนคือเมืองแกง (ตอนเหนือของเวียดนาม) การถูกกวาดต้อนให้อพยพมาอยู่ในเมืองไทยนั้นระยะแรก ๆ นั้นเป็นภาวะที่ต้องจำยอม และมีความคิดที่จะเดินทางกลับถิ่นเดิมเสมอ การกระจายไปตั้งหลักแหล่งในที่ต่าง ๆ นั้น สมทรง บุรุษพัฒน์ กล่าวว่าผู้ใดตรงตำรันท่ามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเดินทางกลับไปถิ่นฐานบ้านเกิดของตนคือเมืองแคว้นสิบสองจุไทย จึงพยายามเดินทางขึ้นไปทางเมืองเหนือ เมื่อถึงฤดูฝนก็พัก ณ ที่ใดที่หนึ่งทำนาเพื่อหาเสบียงไว้สำหรับเดินทางต่อไป เดินทางเรื่อยไปจนกระทั่งคนแก่ได้ตายจากไปในระหว่างการเดินทาง และลูกหลานไม่สามารถเดินทางกลับได้ จึงตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ตามทางเป็นแห่ง ๆ ไป นอกจากนั้นการอพยพอาจเกิดจากการแสวงหาที่ทำมาหากินใหม่ เนื่องจากถิ่นเดิมคับแคบและไม่อุดมสมบูรณ์เพียงพอก็เป็นได้ การตั้งถิ่นฐานของลาวโซ่งนี้มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น การสร้างบ้านเรือนมักจะใกล้ชิดติดกันเป็นกลุ่ม 10 – 20 หลังคาเรือนแยกต่างหากจากที่ทำนาทำไร่ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการสร้างความปลอดภัยเฉพาะกลุ่มของตน เพราะชาวลาวโซ่งรู้ว่าพวกตนคือผู้อพยพเข้ามาใหม่ และมักจับจองบริเวณป่าลึก ๆ ที่ยังไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของมาก่อนเสมอ เช่น ลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐมอาศัยอยู่ในอำเภอกำแพงแสน และอำเภอดอนตูม มีพื้นที่เป็นป่าที่สูงห่างไกลจากแม่น้ำลำคลอง ริมแม่น้ำนั้นเป็นที่อยู่ของคนไทยและคนจีนอยู่ก่อนแล้ว

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของลาวโซ่ง(นกุล ชมภูนิช.2532 : 17) มีความเป็นอยู่อย่างสงบมีน้ำใจไมตรีต่อกัน มีความขยันขันแข็งและประหยัด มีสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะคนที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น

งานฝีมือ ลาวโซ่งส่วนใหญ่มีความสามารถในด้านงานฝีมือ โดยเฉพาะการ จักสานและการประดิษฐ์เครื่องใช้ด้วยไม้ เช่น กะเหล็บ งอบ ไถ คราด ครกกระเดื่อง ฯลฯ งานฝีมือของชายถือว่าเป็นเครื่องแสดงความสามารถทางด้านการพร้อมที่เป็นพ่อบ้าน งานฝีมือของหญิงส่วนมากเป็น

ติดกระจกชั้นเล็ก ๆ ตามลวดลายอย่างสวยงาม เสื้อฮีของผู้หญิงคล้ายของผู้ชายแต่ตัวใหญ่กว่า คอแหลมเล็ก สวมหัว แขนสามส่วน ปีกและตกแต่งปลายแขนด้วยไหมเช่นเดียวกัน มักสวมทับเสื้อที่ใส่อยู่อีกชั้นหนึ่ง ถ้าอากาศร้อนไม่จำเป็นต้องสวมตลอดเวลาอาจจะพาดบ่า หรือเฉียงเอว หรือผูกทับไปบนผ้าเปียวก็ถือว่าสวมเสื้อฮีแล้ว

ผู้หญิงลาวโซ่งนิยมไว้ผมยาวเกล้ามวยเสียบปิ่น ถ้ายังสาวเกล้ามวยสูง ถ้าวางงานแล้วจะเกล้ามวยต่ำ เครื่องประดับที่นิยมคือ ต่างหู และกำไลมือ ส่วนผู้ชายนิยมตัดผมสั้นเกรียนและนิยมสักตามตัว แขน และขา เพื่อความสวยงาม ทรงผม ผู้หญิงมีแบบผมเฉพาะของผู้หญิง มีแบบผมที่กำหนดไว้แต่ละวัยประมาณ 9 แบบ ทุกคนเคร่งครัดในการไว้ผมนี้มาก การคาดคะเนอายุ และสถานภาพของผู้หญิงจึงดูได้จากทรงผมก็ได้ เช่น ถ้าปิ่นเกล้าตกแสดงว่า กำลังไว้ทุกข์ให้กับสามีที่ตายไป ส่วนผู้ชายไว้ทรงผมสั้นเท่านั้น

ผู้ที่แต่งกายในลักษณะดังกล่าว มักเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ส่วนในเด็กวัยรุ่นแต่งกายและไว้ทรงผมแบบคนไทยภาคกลาง นอกจากเวลาปฏิบัติงานพิธีกรรม ก็จะแต่งกายตามแบบประเพณี

พิธีกรรมต่าง ๆ ของลาวโซ่ง(วาสนา อรุณกิจ. 2529 : 63)ได้แบ่งตามความเชื่อถือได้ 2 ประเภท คือ

1.พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อถือทางพุทธศาสนา ลาวโซ่งยอมรับวัฒนธรรมของคนไทยภาคกลางบางส่วน โดยเฉพาะในด้านการนับถือพุทธศาสนา ลาวโซ่งจึงปฏิบัติพิธีกรรมตามหลักพุทธศาสนาเหมือนคนไทยทั่วไป เช่น มีการบวชนาค ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การทำบุญในเทศกาลวันสำคัญทางพุทธศาสนาตลอดจนงานรื่นเริงประจำปี เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ เป็นต้น หากแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางการแต่งกายเพิ่มขึ้นมานั้น มิได้ขัดกับพิธีกรรมดั้งเดิมแต่อย่างใด

2.พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการนับถือผีและขวัญ พิธีกรรมเหล่านี้ลาวโซ่งถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันโดยมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย และพิธีกรรมเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ (เสน) ผีบรรพบุรุษ และผีต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ พิธีเสนเรือน พิธีเสนศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน พิธีเสนตั้งบั้ง

พิธีเสนตั้งบั้ง(นุกูล ชมภูนิช. 2532 : 103)เป็นพิธีที่มีลักษณะพิเศษกว่าพิธีการเสนอื่น ๆ เพราะผีเรือนนั้นเป็นเทวดา การเชิญลงมาจึงต้องมีปีระโคมและการรำรำประกอบเป็นพิเศษและในการจัดพิธีเสนประจำปี ผู้สืบผีต้องเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ 2 ชุด แยกกันและเครื่องเซ่นก็ต่างกัน

ด้วย เพราะการเล่นเรือผีเรือนธรรมดาจะกระทำก่อนในตอนเช้าเมื่อเสร็จแล้วต้องทำการเซ่นไหว้เฉพาะให้มนต์เป็นพิเศษในตอนบ่าย เพราะพิธีเซ่นตั้งบังเป็นความเชื่อของลาวโซ่งมีความเชื่อว่าบ้านใดที่มีพ่อหรือปู่เป็นผู้มีเวทมนต์หรือเรียกว่าเป็นผู้มีวิชา มีครูบาอาจารย์สามารถรักษาไข้ ถอนพิษ ถอนคุณ ด้วยเวทมนต์ได้ เมื่อตายไปแล้วลูกหลานจะอัญเชิญมาเป็นผีเรือน

ลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐมยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างไว้ได้มาก แต่ส่วนหนึ่งของประเพณีซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มก็มีแนวโน้มว่ากำลังเลือนหายไปเนื่องด้วยความเจริญทางวัตถุและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกโดยเฉพาะอารยธรรมจากตะวันตกเข้ามาปะปน เห็นได้จากคนลาวโซ่งในหนุ่มสาวปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีที่ใช้ในพิธีเซ่นตั้งบังจึงเป็นประเพณีสืบทอดกันมาช้านานแล้ว ปัจจุบันมิใช่เฉพาะหมู่บ้านที่ยังคงยึดถือตามประเพณีสืบทอดมาซึ่งอีกไม่นานคงเลือนหายไปทั้งดนตรีและคนทำพิธีเซ่นตั้งบัง เนื่องจากคนทำพิธีในปัจจุบันเริ่มมีอายุมากขึ้น ประกอบกับหนุ่มสาวรุ่นใหม่ก็ไม่ให้ความสนใจกับพิธีเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นจึงสนใจและได้มีการศึกษา รวบรวม และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของลาวโซ่งไว้เพื่อศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีที่ใช้ในพิธีเซ่นตั้งบัง และเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในด้านการวิจัยแก่นักศึกษาวิชาเอกมานุษยวิทยาควิทยา พร้อมทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิชาการทางด้านดนตรีในแง่มุมอื่น ๆ และผลจากการศึกษาค้นคว้าช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของดนตรีที่ใช้ในพิธีเซ่นตั้งบังของลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐมให้คงอยู่ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพิธีเซ่นตั้งบัง
2. เพื่อศึกษาเครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเซ่นตั้งบัง
3. เพื่อศึกษาเพลงที่ใช้ในพิธีเซ่นตั้งบัง

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงพิธีเซ่นตั้งบัง
2. เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีที่ใช้ในพิธีเซ่นตั้งบัง
3. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิชาการทางด้านดนตรีในแง่มุมต่าง ๆ ต่อไป
4. ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีและพิธีกรรม หมู่บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐมให้คงอยู่ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะพิธีเสนที่ตั้งั้งของลาวโซ่งบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กะล่อหอง หมายถึง ห้องผิบรรพบุรุษ
2. กระบุงข้าวม้า หมายถึง กระบุงข้าวเปลือกสำหรับไหว้ครู
3. ชันท์ 5 หมายถึง หมากพลู 5 คำ เทียน 5 เล่ม สำลี 5 ก้อน
4. ชันท์ 11 หมายถึง หมากพลู 11 คำ เทียน 11 เล่ม สำลี 11 ก้อน
5. ชันท์ 12 หมายถึง หมากพลู 12 คำ เทียน 12 เล่ม สำลี 12 ก้อน
6. จังหวะ หรือ จังหวะหน้าทับ หมายถึง การถือหน้าทับเป็นเกณฑ์นับจังหวะ คือ เมื่อบรรเลงจังหวะหน้าทับ 1 ครั้งเรียกว่า 1 จังหวะ จังหวะหน้าทับ 2 ครั้งก็เรียกว่า 2 จังหวะ
7. ช่ง หมายถึง กางเกง
8. ช่งดำ หมายถึง กางเกงดำ
9. ดนตรีพื้นบ้าน หมายถึง เพลงหรือดนตรีที่คนในกลุ่มชุมชนลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม ได้ขับร้องหรือ บรรเลงด้วยการจดจำสืบต่อกันมาช้านานหลายชั่วอายุคน ดนตรีพื้นบ้านอายุเก่าแก่จนคนรุ่นหลัง ๆ ไม่สามารถทราบว่าผู้ใดแต่งขึ้นเมื่อใด
10. น้ำมัน หมายถึง น้ำที่เสกอาบ กินหรือประพรม ถือว่าเป็นสิริมงคล
11. ปานเผื่อน หมายถึง ภาชนะคล้ายโถกทำด้วยไม้ไผ่สาน ใช้สำหรับใส่อาหารคาวและหวานผลไม้ไว้สำหรับเซ่นไหว้ผีเรือนในพิธีเสนที่ตั้งั้ง
12. ทำนอง หมายถึง เสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ สั้น ๆ ยาว ๆ นำมาวางเรียงให้เป็นระบบและมีจุดประสงคในเชิงศิลป์
13. ดุงหลา หมายถึง ดุงที่นำเข้าพิธีเพื่อเป็นเครื่องเสียงทายอนาคตของเจ้าของบ้านและครอบครัวเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บและการทำมาหากิน (ภายในดุงประกอบด้วย เสื้อผ้าของเจ้าของบ้าน ห่อข้าวเหนียว 10 ห่อ ห่อปลาปิ้ง 9 ห่อ)

14. แถน หมายถึง เทวดา
15. ผ้าเปี้ยว หมายถึง เป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือครามเข้ม กว้างประมาณ 6 นิ้ว ยาว 1 เมตร ริมด้านหน้าปกกลวกลายแบบโซ่ง
16. มนต์ หมายถึง ผี
17. ร่ายมนต์ หมายถึง บริกรรมเวทมนต์ คาถาเพื่อให้ศักดิ์สิทธิ์
18. ลาวโซ่ง หมายถึง กลุ่มคนลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด ต.บางปลา อ.บางเลน จังหวัด นครปฐม ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมาช้านาน
19. วรรณเพลง หมายถึง การแบ่งทำนองเพลงออกเป็นช่วง ๆ โดยที่ทำนองเพลง แต่ละ ช่วงมีความหมายสมบูรณ์
20. วี หมายถึง พัด
21. เวทมนต์ หมายถึง คำศักดิ์สิทธิ์ที่บริกรรมแล้วให้สำเร็จความประสงค์
22. สิง หมายถึง แขนหรือตระกูล
23. เสน หมายถึง เช่น หรือ สังกะ
24. เสนเรือน หมายถึง พิธีเช่นไหว้ผีเรือน
25. เสดั้งบั้ง หมายถึง การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่มีเวทมนต์
26. เสาตั้งหรือเสาตั้ง หมายถึง เสาที่ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำสูงจากพื้นบ้านยันเพดาน ตั้งอยู่ ตรงกับ หน้าหิ้งมนต์ยาวประมาณ 250 เซนติเมตร
27. เสื้ออี หมายถึง ตัวเสื้อเข้ารูปเล็กน้อยยาวคลุมสะโพก ผ่าหน้าตลอด ด้านซ้ายผ่าขึ้นมา ถึงเอว คอเสื้อเป็นคอกลมติดอก ด้านรอบคอด้วยผ้าไหมสีแดงเงินเส้นทับด้วยไหมสีแดง เขียว และ ขาว มีกระดุมติดคล้องไว้ 1 เม็ด แขนเสื้อยาวทรงกระบอกปักและดกแต่งรักแร้และด้านข้างด้วยเศษ ไหมสีต่าง ๆ พร้อมกับติดกระดุมขึ้นเล็ก ๆ ตามลวดลายอย่างสวยงาม

28. หมอเสน หมายถึง ผู้ทำพิธีเสนเรือน ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผีกับคน เป็นผู้เชิญผีเรือนมากินเครื่องเซ่นที่ลูกหลานจัดเตรียมไว้ และต้องเป็นผู้ที่อ่านภาษาลาวโชนได้ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น คำตอบแทนที่ได้รับคือเครื่องเซ่นไหว้ในปานผือน

29. หมอสะ หมายถึง หมอผู้ช่วยทำพิธีเสี่ยงทายเพื่อให้ทราบคำตอบจากแกน

30. หลัว หมายถึง ญาติตระกูลเดียวกัน

31. เอือนหรือเรือน หมายถึง ผีเรือนคือผีบรรพบุรุษที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน

- แหล่งกำเนิดเสียง
- ระบบเสียง
- มาตรฐานเสียง

6.2.2 ประเภทเครื่องทำจังหวะ

6.2.2.1. กระทบอกไม้ไผ่

- ส่วนประกอบของกระทบอกไม้ไผ่
- แหล่งกำเนิดเสียง

6.2.2.2. โอง (เครื่องทำจังหวะ)

- ส่วนประกอบของโอง(เครื่องทำจังหวะ)
- แหล่งกำเนิดเสียง

6.3 ศึกษาวิเคราะห์เพลงที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบั้งในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 6.3.1 เนื้อเพลง
- 6.3.2 โฉดเพลง
- 6.3.3 ทำนองเพลง
- 6.3.4 จังหวะของเพลง
- 6.3.5 รูปแบบของเพลง

6.4 ผลการศึกษาดนตรีและพิธีเสนตั้งบั้งของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา จังหวัดนครปฐมได้นำผลการวิจัยไว้ศึกษาต่อไป

